

СТАЛИЙ РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: ІЛЮЗІЯ ЧИ РЕАЛЬНІСТЬ

THE BASIC DEVELOPMENT OF THE UKRAINIAN ECONOMY: ILLUSION OR REALITY

У статті досліджується одна із провідних цілей будь-якої країни, а саме: сталий розвиток економіки, який передбачає синтез економічного, соціального та екологічного розвитку. Сталий розвиток економіки України створює перспективи та передумови економічного розвитку країни у майбутньому, адже, спрямований на забезпечення належного рівня життя для всіх поколінь, а не лише на даному етапі. Сучасні економічні реалії поставили перед країною завдання сприяння сталому розвитку з метою досягнення високого рівня економічного добробуту країни, та забезпечення конкурентоспроможності країни, високого рівня економічної свободи, екологічної безпеки. Це забезпечує формування країни для життя, всебічної реалізації та розвитку особистості.

Ключові слова: екологічна складова, економічна складова, економічна свобода, збалансованість, конкурентоспроможність, обмеженість, синтез, сталий розвиток, соціальний розвиток, якість життя.

В статті досліджується одна із провідних цілей будь-якої країни, а саме: сталий розвиток економіки, який передбачає синтез економічного, соціального та екологічного розвитку. Сталий розвиток економіки України створює перспективи та передумови економічного розвитку країни у майбутньому, адже, спрямований на забезпечення належного рівня життя для всіх поколінь, а не лише на даному етапі. Сучасні економічні реалії поставили перед країною завдання сприяння сталому розвитку з метою досягнення високого рівня економічного добробуту країни, та забезпечення конкурентоспроможності країни, високого рівня економічної свободи, екологічної безпеки. Це забезпечує формування країни для життя, всебічної реалізації та розвитку особистості.

задачи содействия устойчивому развитию с целью достижения высокого уровня экономического благосостояния страны, и обеспечения конкурентоспособности страны, высокого уровня экономической свободы, экологической безопасности. Это обеспечивает формирование страны для жизни, всесторонней реализации и развития личности.

Ключевые слова: экологическая составляющая, экономическая составляющая, экономическая свобода, сбалансированность, конкурентоспособность, ограниченность, синтез, устойчивое развитие, социальное развитие, качество жизни.

The article is researched one of the major goals of any country, namely sustainable economy development, which involves the synthesis of economic, social and environmental development. Sustainable development of Ukraine's economy creates opportunities and conditions of economic development in the future, after all, is aimed at ensuring an adequate standard of living for all generations, and not only at this stage. Modern economic reality assigned tasks in promoting sustainable development with the aim of achieving a high level of economic welfare of the country and ensuring the competitiveness of the country, high level of economic freedom, ecological safety. It provides the formation of the country for life, full implementation and personal development.

Key words: environmental component, the economic component, economic freedom, balance, competitiveness, limited, synthesis, sustainable development, social development, quality of life.

УДК 332.132:338

Варламова І.С.

к.е.н., доцент кафедри обліку і оподаткування
Запорізький національний університет

Постановка проблеми. Характерною ознакою минулого століття було нестримне прагнення людства до забезпечення економічного і технологічного розвитку. Успіх вимірювався переважно зростанням валового внутрішнього продукту. Вважалося, що це автоматично призведе до добробуту і значного підвищення рівня життя населення та підвищення конкурентоспроможності національної економіки. «Ілюзія» прогресу майже завжди забезпечувалася за рахунок експлуатації та нераціональне використання природно-ресурсного потенціалу. Причиною цього є функціонування таких сфер, як економіка, довілля та суспільні інститути, ізольовано одна від одної. Почала руйнуватися сама природна основа існування та внутрішнього світу людини. Суспільство такого типу фактично жило за рахунок майбутніх поколінь. Як наслідок — на початку XXI століття світ зіштовхнувся з глобальними екологічними проблемами, бідністю, моральною деградацією, нівелюванням ціннісних орієнтацій.

Отже, актуальним на сучасному етапі є досягнення синтезу та симбіозу економічного, екологіч-

ного та людського розвитку таким чином, щоб від покоління до покоління не зменшувалися якість і безпека життя людей, не погіршувався стан довкілля й відбувався соціальний прогрес, який визнає потреби кожної людини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми оптимізації взаємодії економіки і екології, формування наукових основ сталого розвитку знайшли відображення в роботах відомих вітчизняних і зарубіжних вчених: В.В. Волошина, Л. Гринів, О.Ф. Балацького, П. П. Борщевського, А. А. Гусєва, Б.М. Данилишина, М.І. Долішнього, С.І. Дорогунцова, М. Т. Мелешкіна, В.Н. Степанова, В.Н. Сахаєва, В. М. Трегобчука, В. С. Кравцова, В.А. Паламарчука, О.П. Пристайко, Л. Г. Мірошника, Н. Ф. Реймерса, М.А. Хвесик та інших [1–6].

Серед найважливіших суспільних цінностей вчені, як правило, виділяють і мету покращення навколишнього природного середовища і підкреслюють, що навколишнє природне середовище і природні ресурси дійсно є складовими частинами єдиної органічної економічної системи, тобто забруднення навколишнього природного серед-

овища як побічний продукт будь-якої нормальної економічної діяльності.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження особливостей сталого розвитку з метою визначення потенційних та реальних можливостей щодо сталості розвитку національної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. З економічної теорії відомо, що ресурси мають таку властивість як обмеженість, тоді як потреби безмежні. При цьому обмеженням людських потреб та вирішити ці проблеми неможливо, додаткові ресурси відсутні. Отже, сучасні економічні реалії викликали необхідність раціонального використання наявних ресурсів з метою забезпечення збалансованості економічного, соціального та екологічного розвитку. На зламі XIX–XX ст. І. Франко говорив про кризовий соціально-економічний стан, а на межі XX–XXI ст. соціально-економічну нерівність поглибила екологічна криза. Ситуацію аналізує футуролог, член Римського клубу Ервін Ласло. Учений зазначає, що періоди стабільності в суспільстві чергувалися з перехідними етапами нестабільності та хаосу. Приклад – порубіжжя XIX–XX ст. Періоди нестабільності були своєрідним підготовчим етапом до появи глибоких змін або перетворень. Перехід від національно-індустріального суспільства до глобального високотехнологічного теж супроводжується поглибленням нестабільності, найістотнішим виявом якої є глобальна екологічна криза [7, с. 96].

На думку А. Гора, сучасна індустріальна цивілізація протистоїть екологічній системі планети Земля, оскільки в ній панують погляди, які спонукають до підкорення та експлуатації природи задля власної користі, руйнуючи екосистему Землі. Людство, аби вижити, має відмовитися від принципу експансії та визнати принцип самоорганізації на засадах сталого розвитку, задля збереження довкілля [8, с. 265]. Щоб охорона довкілля стала головним організаційним принципом, необхідно досягти загальної згоди. Першим кроком у цьому керунку був «Саміт Землі» в Ріо-де-Жанейро 1992 року. Програмні документи саміту спонукали, з одного боку, до філософських рефлексій, з іншого – до практичної розробки й реалізації концепції сталого розвитку.

Філософське осмислення сталого розвитку пропонує Е. Ласло в праці «Століття бифуркації». На думку вченого, гармонійна самоорганізація людства потребує своєчасного і цілеспрямованого регулювання глобальної соціоекологічної системи на основі синергетичної методології, розвитку наукового знання, опанування еволюційних процесів та застосування технологічного знання на практиці. Ці заходи стимулювали синергетичне мислення й ухвалення відповідальних рішень [9, с. 7].

У науковій літературі сталий розвиток розглядається з позицій взаємодії двох альтернативних проблем – збереження екосистем та забезпечення сприятливих умов для соціально-економічного розвитку суспільства. Обидва ці напрями вимагають відповідного наукового опрацювання, оскільки є взаємно протилежними. Досягнення екологічної рівноваги не завжди пов'язане з рівнем економічного розвитку, і навпаки, економічне благополуччя може призводити до зростання негативного впливу на природу. Це наочно видно хоча б з того, що жодна з країн «великої вісімки» не ввійшла до п'ятірки кращих за індексами екологічного вимірювання (кращими країнами світу за цими індексами стали: Фінляндія, Ісландія, Швеція, Норвегія, Швейцарія). Вирішення цих проблем на нашу думку і є першочерговим завданням стратегічного управління розвитком як на рівні держави, так і на рівні окремих регіонів та підприємств. Необхідність в розробці довгострокових екологоорієнтованих стратегій підтверджує також сучасна теорія регіонального розвитку, яка передбачає активну роль системи управління в стосунках з бізнесом для пошуку і реалізації найбільш ефективних форм економічної діяльності, що охоплюють або зачіпають всі сфери життя в регіоні (економічну, соціальну, екологічну). Одним з найважливіших чинників, що визначають сталий розвиток територіальних соціо-еколого-економічних систем є оптимальна взаємодія цих підсистем. Разом з цим, не зважаючи на накопичений досвід, існує об'єктивна необхідність удосконалення науково-методичних підходів щодо формування регіональних стратегій розвитку з урахуванням екологічних чинників.

Дослідження процесів управління взаємодіями в еколого-економічних системах беруть свій початок від праць англійського економіста А. Пігу. Основною ідеєю його концепції «граничного зростання» є різке зменшення темпів економічного зростання для досягнення рівноважного балансу, при якому чисельність населення і обсяг капіталу підтримуються на постійному рівні, що оптимізує використання обмежених природних ресурсів.

Позитивним у дослідженнях А. Пігу є наступне:

- вперше усвідомлена необхідність вирішення економічних завдань в нерозривному зв'язку з соціальними та екологічними;

- проведена спроба визначити і дослідити чинники, що впливають на довгострокову поведінку світової економічної системи на противагу плануванню економічного зростання в короткостроковому періоді;

- визначена провідна роль людського чинника у взаємодії економічних, соціальних та екологічних завдань.

Негативні моменти моделі «граничного зростання» полягають в наступному:

– «.. модель не враховує суми теоретичних і емпіричних знань, накопичених економікою, соціологією, політичними науками, психологією тощо; не бере до уваги технічний прогрес і непередбачені стрибки в розвитку. У її основу покладені надзвичайно грубі допущення. Недиференційована агрегація показників чисельності населення, ресурсів, забруднення середовища, виробництва сільськогосподарської продукції, промислового капіталу, коротше кажучи, глобальна агрегація всіх основних компонентів моделі, включаючи... змінні, що впливають на рівняння зростання... так само як і агрегація технологічних і соціальних тимчасових затримок, безнадійно нереальна»;

– заперечення всякого зростання і розвитку світової економіки;

– розглядаються обмеження демографічного, екологічного і економічного характеру, що пов'язані з використанням лише прямих чинників економічного зростання.

Подальший розвиток ідей А. Пігу дозволив протягом наступних десятиріч сформувати цілий ряд стратегічних концепцій, які розглядають економічний розвиток в невід'ємній єдності з соціальними та екологічними факторами:

– концепція економіко-екологічно адаптованої інтенсифікації засвоєння природно-ресурсного потенціалу;

– концепція природозберігаючої форми відтворення;

– концепція збереження генетичного фонду;

– концепція природних цінностей та корисностей;

– концепція розвитку економіко-екологічного світобачення;

– концепція соціально-економічних пріоритетів в освоєнні природних ресурсів і розміщенні виробничих сил.

Основним недоліком цих концепцій є те, що вони базуються на споживацькому ставленні людини до природи. Разом з тим діяльність людини повинна гармонійно входити до загальної системи біосферного обміну, і тому теоретичній та практичній економіці слід було б шукати шляхи включення економічних дій спільноти до діяльності глобальної Геосистеми. Екогармонізм має стати не тільки основою економічного розвитку при певних соціальних та екологічних обмеженнях, але і основою життя людства як такого. У зв'язку з тим, що соціально-економічні та екологічні кризові процеси та явища виникають на рівні окремих природно-господарських систем, це вимагає проведення системних досліджень соціо-еколого-економічних систем (СЕЕС) різних рівнів, насамперед, регіональних СЕЕС. Необхідне прогнозування їх подальшого розвитку та формування системи прийняття оптимальних управлінських рішень і розробки відповідних стратегій регіонального розвитку. Все це вима-

гає формування механізму екологоорієнтованого стратегічного управління на рівні регіону.

Регіональні соціо-еколого-економічні системи (РСЕЕС) характеризуються підвищеною складністю та інформаційною насиченістю взаємовідносин між економічною, екологічною та соціальною підсистемами. В звичайних умовах РСЕЕС досить повільно накопичують впливи і характеризуються значною затримкою реакцій на них, однак в кризові періоди вони можуть дуже швидко і гнучко реагувати на зовнішні зміни. І тому стратегічні цілі розвитку регіону неодмінно повинні формуватися з урахуванням впливів як зовнішніх факторів та тенденцій, так і специфічних внутрішніх. Основною проблемою регіонального розвитку є значний вплив суб'єктивних факторів (галузеве та територіальне лобювання, тиск державних інституцій, групових інтересів представників населення тощо) на формування програм розвитку та визначення системи пріоритетів регіонального розвитку. Розробка відповідного комплексу документів (стратегія, прогноз, програма) допомагає визначити та задокументувати проблеми, цілі та пріоритети їх вирішення з урахуванням цілей та пріоритетів громади, бізнесових кіл, експертів, науковців, депутатів та фахівців місцевих рад і, що не менш важливо, захистити ресурси громади від неефективного використання.

Майже двадцятирічний досвід упровадження стратегічних засад сталого розвитку в Україні доводить, що за фактом у більшості сфер економічної діяльності не забезпечується необхідна системна єдність соціальної, екологічної і виробничої компонент. Такий стан свідчить про необхідність зосередження уваги саме на системних методологічних аспектах формування оновленого концепту національного господарювання. Розглядаючи саме сталий розвиток як оновлений концепт національного господарювання, слід зазначити, що він має забезпечувати оптимальне використання наявних ресурсів за рахунок модернізації економічної діяльності в умовах глобальних викликів і кризових загроз. Сприяти раціоналізації господарської системи покликаний саме ринковий механізм з розвинутою фінансовою складовою, що найбільшою мірою відповідає реалізації принципу порівняльних переваг у розподілі ресурсів та розміщенні виробництва і передбачає перехід до нової системи соціально-економічних відносин. Сутнісними ознаками таких відносин є забезпечення сталості розвитку складних територіальних соціо-еколого-економічних систем через високоефективну капіталізацію їх природних, людських та виробничих складових стратегічного ресурсного потенціалу.

Господарською практикою доведено, що серед усіх наявних в Україні видів ресурсів саме природні – земельні, водні, лісові, мінеральні тощо –

є водночас основним підґрунтям і найбільшою господарською проблемою сталого розвитку. Це пов'язано в першу чергу з їх невисокою капіталізацією.

Також незважаючи на значну увагу, яка приділяється соціальній сфері, соціальна складова сталого розвитку знаходиться на дуже низькому рівні. Якщо проаналізувати ситуацію в цій сфері діяль-

Таблиця 1

Індикатори «стійкого розвитку»

№ з/п	Індекс		
1	Екологічно адаптована внутрішня продукція	Environmentally adjusted net domestic product, EDP	використовується при екологічній корекції національних рахунків та вираховується за формулою: $EDP = (NDP - DPNA) - DGNA$, де NDP – чиста внутрішня продукція, DPNA – вартісна оцінка виснаження природних ресурсів, DGNA - вартісна оцінка екологічного збитку (розміщення відходів, забруднення повітря та водойм тощо).
2	Показник «дійсних заощаджень»	genuine (domestic) savings (GS)	запропонований і розрахований Всесвітнім Банком: $GS = (GDS - CFC) + EDE - DPNR - DMGE$, де GDS – валові внутрішні заощадження, CFC - величина знецінення вироблених активів, EDE - величина витрат на освіту, DPNR - величина виснаження природних ресурсів, DMGE - збиток від забруднення навколишнього середовища. Всі показники беруться у відсотках від ВВП.
3	Агрегований індекс «живої планети»	Living Planet Index	показник, розроблений для моніторингу стану біологічного різноманіття планети. Отримана оцінка публікується в рамках щорічної доповіді Всесвітнього Фонду Дикої Природи (World Wild Fund).
4	Показник «екологічний слід»	The Ecological Footprint	вираховується міжнародною організацією Global Footprint Network, він виражає міру тиску людини на навколишнє середовище у вигляді площі територій і акваторій, необхідних для видобутку ресурсів та утилізації відходів.
5	Індекс розвитку людського потенціалу (ІРЛП)	Human Development Index	може служити прикладом створення інтегрального показника, що враховує рівень соціально-економічного розвитку суспільства. Даний індекс був розроблений в 1990 році Програмою розвитку ООН (ПРООН) і включає в себе 3 показника: середня очікувана тривалість життя, рівень освіченості населення та рівень економічного розвитку (ВВП на душу населення).
6	«Всесвітній індекс щастя»	Happy Planet Index	який щорічно, починаючи з 2006 року, складає британський дослідницький центр New Economics Foundation. За допомогою даного індексу демонструється відчуття рівня щасливого життя населенням різних країн світу.
7	Індекс екологічної стійкості	Environmental Sustainability Index	був визначений в доповіді, підготовленій групою вчених з Єльського і Колумбійського університетів для Всесвітнього економічного форуму в Давосі (2001).
8	Індекс фізичної якості життя (ІФКЖ)	Physical Quality-of-Life Index, PQLI	це спроба виміряти добробут населення країни (якість життя). Він був створений в середині сімдесятих, але зараз рідко використовується.
9	Дійсний показник прогресу	Genuine Progress Indicator, GPI	спроба створення альтернативи ВВП, на відміну від якого даний показник враховує екологічно та соціальні аспекти розвитку. Включає в себе наступні складові: злочинність і розпад сімей, зміна кількості вільного часу, домашня і добровільна робота, залежність від зарубіжних капіталів, розподіл доходу, витрати на оборону, термін «життя» предметів тривалого користування, виснаження ресурсів, забруднення, довгостроковий екологічний збиток.
10	«Зелений ВВП»	green GDP	розробка Державного управління з охорони навколишнього середовища (ГУООС) та Державного статистичного управління (ДСУ) КНР. Ними була опублікована спільна Доповідь про розрахунок «зеленого ВВП» за 2004 р.

Складено автором на основі: [11]

ності порівняно з розвиненими країнами світу, то рівень капіталізації в Україні настільки недостатній, що стримує розвиток та ефективне використання людського потенціалу держави [10, с. 70].

В Україні індикатори сталого розвитку розробляє Інститут прикладного системного аналізу НАН України та МОН України. Фахівці закладу оцінюють рівень сталого розвитку через відповідний індекс I_{sr} , який розраховують як суму індексів для трьох вимірів: економічного ($I_{екв}$), екологічного ($I_{ев}$), та соціального ($I_{св}$) з відповідними ваговими коефіцієнтами.

Кожен вимір обчислюють, використовуючи індекси або індикатори. Індекси вимірюють у діапазоні від 0 до 1. Розвиток вважають сталим, якщо його індекс (I_{sr}) близький до одиниці, і несталим, якщо цей індекс прямує до нуля. Індекс сталого розвитку людства загалом та окремих суспільств підтверджує висновок Е. Ласло, що світова система – у кризовому стані.

Однак доля світу залежить від людей. Відповідно, можливі два варіанти розвитку подій.

Згідно з першим, на людство очікує планетарна катастрофа й децентралізація, яка посилить нерівність і сприятиме нарощуванню військових озброєнь. За іншим варіантом розвитку, біфуркаційний процес спонукатиме до глобального прориву та створення динамічного, високотехнічного й екологічно безпечного самоорганізаційного суспільства.

Емпіричні дослідження доводять, що необхідність запровадження комплексних та узагальнених показників, які характеризують стан та динаміку розвитку. Такими показниками є індикатори та індекси сталого розвитку, що повинні відповідати наступним вимогам: бути чутливими; легко та однозначно інтерпретуватись; поєднувати екологічні, соціальні та економічні аспекти; бути науково обґрунтованими; мати кількісне вираження; бути репрезентативними.

Виділяють два підходи до побудови індексів та індикаторів:

- система індикаторів, за якими можна оцінювати окремі аспекти розвитку: екологічні, соціальні, економічні, тощо.

- інтегральні індекси, за якими можлива комплексна оцінка розвитку країни чи регіону. Зазвичай інтегральні індекси поділяють за наступними групами: соціально-економічні; еколого-економічні; соціально-екологічні; еколого-соціо-економічні.

Проблемою розробки та обґрунтування індексів у таких країнах як Великобританія, Канада, США та ін. займаються спеціальні інститути. На міжнародному рівні даною проблемою займаються численні агентства, організації та комітети, такі як ВООЗ, ООН, ЮНЕСКО, Всесвітній Банк, Комітет екологічного моделювання (ISEM), Європейська комісія, ОЕСР, Науковий комітет з проблем навколишнього середовища (SCOPE) та ін. Для комплексної оцінки сталості розвитку врахо-

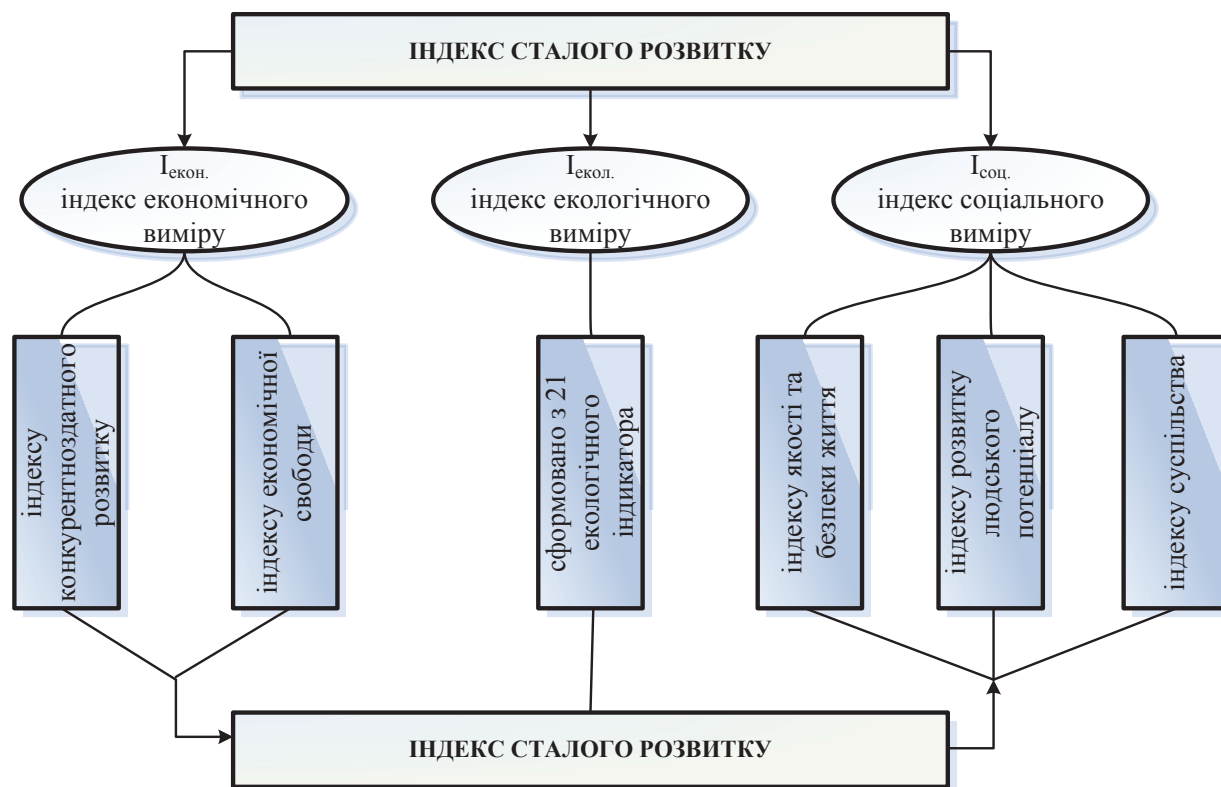

Рис. 1. Основні складові індексу сталого розвитку

вують показники за соціальним, економічним та екологічним аспектами, а також часто виділяють окрему групу інституційних показників.

Найбільш відомі індекси розвитку, які використовуються на практиці представлені в таблиці 1.

Фахівцями інституту прикладного системного аналізу НАН України та МОН України запропоновано використовувати для оцінки соціо-еколого-економічних систем індекс сталого розвитку, який розраховується як сума індексів для трьох вимірів: економічного, екологічного та соціального з відповідними коефіцієнтами значущості, що був презентований під час Всесвітнього економічного форуму в Давосі у 2001 році (рис. 1).

Цей індекс дає змогу визначити відносний рівень сталого розвитку країн, який ґрунтується на оцінці наступних параметрів: конкурентоспроможності; економічної свободи; екологічні індикатори; якість та безпека життя; людський потенціал.

Методологія розрахунку індексу сталого розвитку ґрунтується на наборі показників, за якими можна зібрати достовірні порівняльні дані в країнах світу. Кожен з показників дозволяє кількісно виразити один з ключових напрямів (вимірів) сталого розвитку, який передбачає еколого-соціо-економічні індикатори: перший напрямок визначає економічний розвиток країни, який вимірюється показником конкурентоспроможності та рівнем економічної свободи; другий – екологічний вимір, який містить 21 екологічний індикатор; третє спрямування – соціальний вимір, який вимірюється показником індексом якості та безпеки життя, розвитком людського потенціалу та індексом суспільства.

Аналітично цей показник за даним методологічним підходом визначається, як:

$$I_{cp} = 0,43 \cdot I_{eкон.} + 0,37 \cdot I_{eкол.} + 0,33 \cdot I_{соц.}, \quad (1)$$

$$0 < I_{cp} \leq 1, \quad (2)$$

де $I_{eкон.}$ – індекс економічного виміру, що формується з двох глобальних індексів:

– індексу конкурентоздатного розвитку (розробленого організаторами World Economic Forum);

– індексу економічної свободи (розробленого інтелектуальним центром фонду Heritage Foundation);

$I_{eкол.}$ – індекс екологічного виміру (Environmental Sustainability Index), що сформовано з 21 екологічного індикатора ;

$I_{соц.}$ – індекс соціального виміру, що формується з:

– індексу якості та безпеки життя (розробленого міжнародною організацією Economist Intelligence Unit);

– індексу розвитку людського потенціалу ;

– індексу суспільства, що розроблено департаментом ООН з економічного та соціального розвитку.

Існуючий концептуальний підхід до оцінки індексу сталого розвитку, безумовно, дозволяє врахувати багато аспектів еколого-соціо-економічного розвитку. Але, навіть, комплексне визначення цього індикатора не дає можливості виявити «слабкі місця» у розвитку тієї чи іншої країни. Оскільки, ті складові елементи, які мають достатньо високий рівень компенсують значення низьких індикаторів. Таким чином, неможливо визначити ланки, які потребують більшої уваги і матеріальної підтримки з підвищення розвитку як в національному, так і у глобальному масштабі. Отже, потребує переосмислення та вдосконалення методика розрахунку індексу сталого розвитку з врахування особливостей функціонування національної економіки.

Враховуючи вищезазначене, розглянемо деякі міркування, які визначають підходи та алгоритм розрахунку індексу сталого розвитку країни. Враховуючи особливості складових цього показника для кожної країни виникає необхідність дослідження двох підходів до визначення: більш «жорстка» оцінка («некомпенсуюча»); менш «жорстка» оцінка («компенсуюча»). Більш «жорстка» оцінка передбачає врахування всіх складових одночасно. Тобто, якщо для країни є необхідним наявність всіх елементів, які характеризують людський розвиток, то доцільним є використання цього методу оцінювання (табл. 2).

Більш жорстка оцінка відповідає логічній операції кон'юнкція (логічне «і», «та»), яка реалізується за допомогою алгебраїчної операції «множення». Менш «жорстка» оцінка дозволяє незначні досягнення за одними складовими компенсувати за рахунок інших, більш значних. Менш жорстка оцінка відповідає логічній операції диз'юнкція (логічне «або»), яка реалізується за допомогою алгебраїчної операції «додавання». Отже, така методика дозволяє враховувати будь-які вимоги

Таблиця 2

Підходи визначення індексу людського розвитку

«Жорстка» оцінку індексу людського розвитку	Менш «жорстка» оцінка людського розвитку
$I_{cp} = 0,43 \cdot I_{eкон.} \times 0,37 \cdot I_{eкол.} \times 0,33 \cdot I_{соц.}$	$I_{cp} = 0,43 \cdot I_{eкон.} + 0,37 \cdot I_{eкол.} + 0,33 \cdot I_{соц.}$
$I_{eкон.}$ – індекс економічного виміру;	
$I_{eкол.}$ – індекс екологічного виміру;	
$I_{соц.}$ – індекс соціального виміру	

до оцінки сталого розвитку країни [12, с. 47]

Крім того, основним недоліком використання індексу сталого розвитку є спроба звести до одного цілого три дуже різних і досить часто протилежних за значенням показників, що дозволяє використовувати цей індекс тільки для обліку а не для управління розвитком територій різних ієрархічних рівнів. Рух у напрямку сталого розвитку вимагає скоординованих змін в певній групі показників, а не просто поліпшення випадково вибраних характеристик. Крім того, позитивні зміни в одному з аспектів результативності часто є причиною негативних змін в інших складових. І найголовніше, стратегії сталого розвитку передбачають використання однієї із складових як основної, визначаючи тим самим цілі для інших підсистем. А тому, необхідними є розробка та використання нових інструментів та механізмів, які б забезпечили цілеспрямовані кроки при прийнятті стратегічних рішень та формуванні стратегії у напрямі до сталого розвитку. Це передбачає перехід від:

- розробки та виконання фіксованих планів, які швидко застарівають, до створення адаптивної системи, яка може постійно покращуватися;
- відповідальності лише держави до відповідальності всього суспільства за розвиток регіону;
- централізованого і підконтрольного прийняття рішень до поширення прозорих переговорів, співпраці та узгоджених дій;
- фокусування на прийнятті законів чи інших нормативних актів до фокусування на якісних результатах управлінських процесів;
- галузевого до інтегрованого функціонального планування.

Це забезпечить розробку дійсно ефективної стратегії розвитку як складової здійснення загальнодержавної стратегії країни відповідно до вимог сталого розвитку і обумовить позитивну динаміку екологічних, соціальних та економічних змін, та максимальне використання національного потенціалу.

Висновки з проведеного дослідження. Для України, яка перебуває в пошуку свого шляху, дуже важливо врахувати напрацьований світом кращий досвід – досвід гармонізованого, сталого розвитку суспільства, у якому добробут людей, навколишнє середовище, природні ресурси та людський капітал, втілений у досягненнях науки, освіти, провідних технологіях, високих моральних цінностях – категорії нероздільні, рівновеликі й такі, що взаємно доповнюють і збагачують одна одну. При цьому слід зазначити, що втілення концепції ста-

лого розвитку не гарантуватиме швидкого зростання добробуту людей, натомість вимагатиме напруженої роботи й консолідованих зусиль політиків, управлінців, учених та всього прогресивного населення України. Ще однією умовою сталого розвитку є політична воля з боку вищого керівництва держави на те, щоб пройти важким, але єдино правильним шляхом.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. В. Волошина, Н. М. Гордієнка та ін. – К : БМТ, 2000. – 17 с.
2. Гринів Л. Екологічнозбалансована економіка: проблеми теорії / Л. Гринів. – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2001. – 240 с.
3. Удосконалення управління природокористування в АПК / С. І. Дорогунцов, П. П. Борщевський, Б. М. Данилишин. – К.: Урожай, 1992. – 128 с.
4. Данилишин Б. Україна : проблеми розвитку і економічного зростання / Б. Данилишин // Економіка природокористування та охорони довкілля. – К.: НАНУ, 2001. – С. 2-11.
5. Дорогунцов С.І. Проблеми природокористування і шляхи їх вирішення / С.І. Дорогунцов, О.О. Гаца // Трибуна. – 1995. – № 7–8. – С. 32–33.
6. Пристайко О.П. Індикатори сталого розвитку в системі цілей розвитку тисячоліття: структура, використання, виконання [Текст] / О. П. Пристайко // Економіка природокористування і охорони довкілля під ред. М.А. Хвесика. /Щорічник наукових праць. – Київ: РВПС НАНУ, 2010. – С.130-136.
7. Чоловська Н. Глобальна самоорганізація людства на засадах сталого розвитку / Н. Чоловська // Вісник Львівського університету. Серія філософські науки. 2012. Випуск 15. С. 96–102
8. Гора А. Земля у рівновазі. Екологія і людський дух / А. Гора. – К.: Інтелсфера, 2001. – 404 с.
9. Ласло Э. Век бифуркации: постижение изменяющегося мира / Э. Ласло // Путь. – №7. – 1995. – С. 3-129.
10. Національна парадигма сталого розвитку України / за заг. ред. академіка НАН України, д.т.н., проф., засл. діяча науки і техніки України Б. Є. Патона. – К.: Державна установа "Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України", 2012. – 72 с.
11. Мартюшева О.О. "Щодо запровадження індикаторів сталого розвитку". Аналітична записка [Електронний ресурс] / О.О. Мартюшева. - Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1160/> (дата звернення 12.04.2014). - Назва з екрану
12. Переверзева А.В. Вдосконалення методики розрахунку індексу людського розвитку в умовах глобалізації / А.В. Переверзева // Економіка і регіон. – №2. – 2013. – С. 44–51.